

Suikerplantages en zoutpannen

Suriname, Curaçao en de omgang met het verleden

Dr. Valika Smeulders – Pasado Presente

Suriname en Curaçao hebben meer dan 350 jaar Nederlands koloniaal bestuur gemeen. Toch wordt in beide gebieden anders met het erfgoed van die periode omgegaan. Welke factoren spelen mee in die omgang met het verleden en wat hebben mondialisering, hedendaagse politieke omstandigheden en economische kansen daarmee te maken?

Theorie

Het concept 'erfgoed' is ontstaan in de 19^e eeuw, een periode van dekolonisatie en de opkomst van de natiestaat. In dat proces werd het voormalige Europese koloniale gezag gelegitimeerd door het beeld te creëren dat de Europese economische en technologische verworvenheden en cultuur superieur zouden zijn aan andere culturen. In die tijd werden de eerste nationale musea gebouwd, waarin voor het eerst een nationale identiteit werd neergezet. Daarnaast werden in volkenkundige musea andere culturen als 'minder ontwikkeld' afgebeeld.

M.R. Trouillot bespreekt in zijn boek 'Silencing the past. Power and the production of history' het ontstaan van stiltes in het proces rondom historiografie en erfgoed, en de rol die de maker in het proces speelt.

Vanaf de jaren zeventig van de 20^e eeuw bestaat in de museale wereld een bewustzijn over het scheppen van een eenzijdig beeld. Sindsdien wordt meer aandacht besteed aan de voorheen onderbelichte groepen. Wanneer groepen zichzelf centraal willen stellen kan dat leiden tot verhalen die moeilijk te verenigen zijn. 'New museology' streeft ernaar om naast meerstemmigheid, ook dissonantie de ruimte te geven.

Politieke, economische en sociale context

Suriname kreeg onder Europees gezag de functie van plantage-economie. Om deze plantages zo lucratief mogelijk te maken, werd slavenarbeid ingevoerd. Op deze grote plantages was de afstand tussen slaveneigenaar en slaafgemaakte groot. De slavernij heeft in Suriname de naam gekregen bijzonder wreed te zijn geweest. Vanwege de uitgestrekte bossen hadden mensen de gelegenheid te vluchten en eigen samenlevingen op te bouwen. De marrons vormen nog altijd onderdeel van de samenleving. Na de afschaffing van de slavernij wilden planters en koloniale overheid de plantage-economie behouden, daarom werden er mensen uit China, India en Indonesië aangetrokken als contractarbeider. In grofweg honderd jaar werd toegewerkt naar de onafhankelijkheid. Vanaf 1975 heeft het land zich steeds verder afgekeerd van Nederland.

Curaçao werd onder Europees gezag voornamelijk gebruikt als slavenmarkt. De mensen die als slaaf op het eiland werkten, deden dat vooral 'in en om het huis' en in allerlei takken van kleinschalige productie, zoals zoutpannen. Daardoor was de nabijheid tussen eigenaar en slaafgemaakte op Curaçao groter, en geloven velen dat de slavernij er milder was dan in Suriname. Daar staat tegenover dat slaafgemaakten ook minder de ruimte hadden voor het ontwikkelen van eigen culturen, en dat zij, wanneer zij vluchtten, geen samenlevingen konden opbouwen op het eiland. Curaçao heeft daardoor geen bevolkingsgroep zoals de Surinaamse marrons, die de strijd tegen slavernij belichamen. De grote meerderheid van de bevolking stamt af van de slaafgemaakten, daarnaast wonen er ook nog steeds families die slaven bezaten. Dit zijn vaak mensen die nog steeds hoge posities bezetten en grote organisaties en bedrijven besturen en bezitten. Dit is een belangrijk verschil met de bevolkingssamenstelling van Suriname. Een belangrijk politiek verschil is dat Curaçao nog altijd onderdeel vormt van het Koninkrijk der Nederlanden. Daarnaast vestigen zich er steeds meer Europese Nederlanders, die daar een nieuwe elite vormen.

De presentatie van erfgoed tot eind 20^e eeuw

In Suriname is onmiddellijk vanaf de afschaffing van slavernij in 1863 het jaarlijks vieren van de vrijheid ingezet. De planters en het koloniale bewind vreesden dat de ex-slaafgemaakten zich zouden afkeren van de koloniale samenleving. Zij konden immers eigen samenlevingen opbouwen in het binnenland. Tijdens de 1 juli viering werden mensen aan de koloniale samenleving gebonden en aangemoedigd dankbaar te zijn. Op Curaçao was dit niet nodig en werd al gauw een meer algemene viering van de samenleving ingevoerd: *dia di bandera*.

In Suriname werd kort na de afschaffing de eerste antropologische verzameling aangelegd. Op Curaçao werden vanaf halverwege de 20^e eeuw objecten verzameld, die vooral het leven van de goeude klasse illustreerden. In Suriname werd 100 jaar na de afschaffing een standbeeld opgericht ter herdenking van de slavernij. Op Curaçao gebeurde dat in 2001.

Op Curaçao is langer sprake geweest van het centraal stellen van het erfgoed van de Europees georiënteerde elite. Tegen die stilte spraken Afro-Curaçaose activisten zich vanaf de jaren zestig uit. Zij gingen zelf bepalen welke elementen van het verleden zij wilden herdenken. Dat werd de herdenking van het verzet van de slaafgemaakten op 17 augustus.

Hedendaagse erfgoedpresentatie

Vanaf eind 20^e eeuw is de Unesco een belangrijke motor achter de groei van de bewustwording onder erfgoedinstellingen dat de sociale geschiedenis van slavernij onvoldoende aandacht kreeg. En dat de geschiedenis van Europa, de Amerika's, het Caribisch gebied en Afrika meer in samenhang gepresenteerd zou moeten worden. In die context werd, na een lobby van decennia, op Curaçao eindelijk een slavernijmonument onthuld. Het is ook in die context dat een Nederlandse ondernemer het eerste museum opende dat slavernij op permanente basis laat zien: *Kura Hulanda*. Hij toonde daarmee, tegen de opinie van de toerismebranche in, aan dat het thema toeristen niet tegenstaat.

Rondom de herdenking van 140 jaar afschaffing slavernij in 2003 gingen musea in het koninkrijk en Suriname voor het eerst nauwer samenwerken om tentoonstellingen over slavernij te produceren. De eerste reizende tentoonstelling, *De erfenis van slavernij*, trok in Suriname de gebruikelijke bezoekers: scholen en toeristen. Op Curaçao echter kwam een ongekend hoog percentage Afro-Curaçaose bezoekers. Een belangrijke reden hiervoor was de oriëntatie van de organisator: deze wilde ook de mensen aanspreken die gewoonlijk niet naar musea gaan. Hen werd duidelijk gemaakt dat deze tentoonstelling, anders dan voorgaande tentoonstellingen, de beleving van de slaafgemaakten op het eiland zelf liet zien.

Rondom de herdenking van 2013 is enerzijds een doorontwikkeling zichtbaar van samenwerken en grensoverschrijdend bereik. Anderzijds zien we een bevestiging van lokale invalshoeken die al enkele decennia in ontwikkeling zijn. In Suriname wordt de hedendaagse identiteit gebaseerd op de onder slaafgemaakten en contractarbeiders gedeelde ervaring van werken op de plantages, onder het koloniale juk. Op Curaçao wordt de identiteit enerzijds bepaald door de interne aanwezigheid van nazaten van slaveneigenaren en de voortdurende band met Nederland, anderzijds door het antagonisme daartegen, met als gevolg de nadruk op verzet.

Tot slot

Empathie voor wat slaafgemaakten hebben meegemaakt is niet gebonden aan afkomst. Een ieder kan nu gaan staan voor een gelijkwaardiger heden, ook op Curaçao en in Nederland. Maar Suriname, mede dankzij de context van de huidige bevolkingssamenstelling van het land, slaagt er relatief makkelijker in om het verleden te laten zien als erfgoed dat groepen meer bindt dan verdeelt.

Verder lezen:

- *Plantation to nation. Caribbean museums and national identity* is verkrijgbaar via Amazon
- *Slavernij in perspectief. Mondialisering en erfgoed in Suriname, Ghana, Zuid-Afrika en Curaçao* is gratis te downloaden via repub.eur.nl

[Zie ook pasadopresente.nl](http://pasadopresente.nl)